

Hoebink heeft zijn taart niet verdiend

Hoebink citeert mijn proefschrift met opzet verkeerd

Wiet Janssen, 11-02-2010

Ik heb twee maanden geleden een taart uitgelooft aan de eerste persoon die met onderbouwde, inhoudelijke kritiek zou komen waardoor een belangrijke conclusie van mijn proefschrift aan het wankelen zou worden gebracht. Prof. Hoebink had al eerder de vloer aangeveegd met mijn proefschrift, maar zijn kritiek was toen zo algemeen en kretologisch dat het volkomen onduidelijk was wat hij nu precies bedoelde. Hij vond dat blijkbaar zelf ook, want hij is twee weken geleden dan toch met inhoudelijke kritiek gekomen ([www.ru.nl/cidin/general/recent_publications/hoebink_\(2010\)/](http://www.ru.nl/cidin/general/recent_publications/hoebink_(2010)/)) op mijn dissertatie (www.ontwikkelingshulpanders.nl). Eerder heeft Hoebink al boeken van diverse bekende schrijvers over ontwikkelingshulp met de grond gelijk gemaakt. Collier ('The bottom billion', 2007) beschuldigt hij van '*economists' arrogance*' (de typische arrogantie van economen), en veel van Collier's boek is volgens hem '*absolute nonsense*'. Dambisa Moyo's boek ('Dead aid', 2009) zet Hoebink weg als: '*een van de slechtste boeken die de laatste drie decennia over ontwikkelingshulp geschreven zijn*'. Dan kom ik er in zijn kritiek nog goed van af!

Ook beschuldigt Hoebink Moyo ervan met opzet haar bronnen fout te citeren. Welnu: Hoebink geeft er in ieder geval blijk van dat hij verstand heeft van fout citeren. In zijn kritiek op mijn proefschrift doet hij niet anders. Hoebink bekritiseert voortdurend beweringen die hij ongegeneerd aan mij toeschrijft, maar nergens in mijn proefschrift staan. En grote stukken van het proefschrift heeft hij blijkbaar niet eens gelezen, want hij windt er zich ook over op dat er veel zaken volgens hem in ontbreken die er wel degelijk in staan. Ik had gehoopt op serieuze kritiek, maar helaas. Hij maakt het me in ieder geval niet moeilijk: die taart heeft hij niet verdiend. Hier zijn kritiek en mijn commentaar.

1. Volgens Hoebink (p 3) concludeer ik over de verschillende doelen van de Nederlandse hulp dat '*All these Dutch goals are rather pointless*' (Al deze Nederlandse doelen zijn nogal zinloos). Dat staat er niet, er staat: '*Een belangrijk uitgangspunt van de Nederlandse hulp is dat het beleid van het ontvangende land bepalend moet zijn. Maar als aan dat principe strikt wordt vastgehouden zijn al die (Nederlandse WJ) doelen nogal zinloos*' (Hoofdstuk 3.3.8). Hoebink citeert me dus verkeerd.
2. (Ook op p 3): '*Janssen heeft zijn onderzoek vooral op secundaire bronnen (boeken, artikelen, rapporten, websites) gebaseerd.*' Onzin, ik verwijst naar 550 bronnen, voor het merendeel wetenschappelijke artikelen, ik heb ca. 30 lange interviews gehouden, en ik heb enkele tientallen interne documenten van het Ministerie geanalyseerd, een aantal daarvan strikt vertrouwelijk. In veel gevallen heb ik bestaande bronnen niet alleen geanalyseerd, maar ook gecombineerd, en ik kom daardoor tot nieuwe of verderstrekkende conclusies dan de oorspronkelijke bronnen. De aanpak is als volgt. De onderzoeksvraag is: in hoeverre is het management van de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking door het Ministerie van Buitenlandse Zaken professioneel. Als ik dan b.v. (op basis van bestaande

bronnen) vaststel naar welke organisaties de hulpfondsen gaan, en welke directe doelen die nastreven, maar dat die doelen helemaal niet bijdragen aan het einddoel van de hulp, armoedevermindering, dan volgt dus dat één van de (vele) management activiteiten van het Ministerie, namelijk het nastreven van geschikte doelen, niet professioneel is. Ik kom dus met bestaande bronnen vaak tot nieuwe conclusies. En daarvoor hoef ik niet zelf in Afrika onderzoek te hebben gedaan. Voor Hoebink is dat blijkbaar moeilijk te begrijpen.

3. *'Janssen baseert zijn conclusie dat de Nederlandse ontwikkelingshulp niet werkt op zes onderzoeken van de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB)'* Dat is onjuist, ik stel als conclusie van hoofdstuk 3, dat *'in de meeste gevallen de doelen van de programma's niet worden gehaald. Waar de resultaten wel zijn behaald zijn ze meestal niet duurzaam, omdat het zowel de doelgroep als de regering aan fondsen ontbreekt voor het gebruik, het onderhoud en de vervanging van de diensten en de voorzieningen. Over het geheel genomen zijn de effecten op de armoede zeer bescheiden'* (Hoofdstuk 3.6). Ook hier stelt Hoebink dus dat ik iets beweer, terwijl ik dat in feite helemaal niet beweer.
4. Hoebink (p 6): *'Het monitoringsysteem op ontwikkelingssamenwerking van Buitenlandse Zaken wordt in negen regels (202-203) afgedaan als niet specifiek genoeg, maar uit geen enkele zin blijkt dat Janssen (a) dat systeem kent of heeft bekeken, laat staan (b) geanalyseerd hoe het met gegevens wordt gevuld en het precies gebruikt wordt of (c) daarover deskundigen van het ministerie heeft geïnterviewd.'* Er staat helemaal niet dat de monitoring niet specifiek genoeg is, er staat dat het proces van interne monitoring niet specifiek is voor het Ministerie, het is een standaard administratief proces. Het gaat hier om de controle op de juiste toepassing van de interne procedures, die eerder overigens uitgebreid zijn beschreven. Waarom ik daarover een deskundige zou moeten interviewen is me duister. De externe monitoring, dus van de ontwikkelingsprogramma's etc., is geanalyseerd in hoofdstuk 8.13. Maar dat hoofdstuk heeft Hoebink blijkbaar niet gelezen.
5. *'Janssen stelt de Nederlandse doelen zonder enige tekstverwijzing gelijk aan de Millennium Ontwikkelingsdoelstellingen (MDGs)'* (p 5). Ook niet waar. In hoofdstuk 3 presenteer ik over 14 pagina's een uitgebreide analyse van de Nederlandse doelen, o.a. in twee gedetailleerde oorzaak-gevolg diagrammen, die veel meer omvatten dan de MDGs.
6. *'Janssen laat zien dat schoon drinkwater zorgt voor een teruggang in kindersterfte, maar stelt vervolgens één op één dat dat weer leidt tot hogere geboortecijfers; hij veronderstelt vervolgens dat er een tekort is aan voedsel en ondervoeding'* (p 5). Afgezien van de kromme zin (een tekort aan ondervoeding!): volkomen onjuist. Ik stel en veronderstel niets, ik analyseer een uitgebreid onderzoek (met controle groep) onder 2000 families over 8 jaar. Het onderzoek toont dat, omdat de moeders minder hoeven te sjouwen met water, ze fitter zijn en daardoor meer kinderen krijgen; en dat waar voedsel schaars is het percentage ondervoede kinderen dan toeneemt, ook omdat zieke en ondervoede kinderen door betere hygiëne en meer moederlijke zorg langer blijven leven. Statistische gegevens van de Wereld Bank, VN, WHO, en DHS bevestigen het fenomeen (Hoofdstuk 7.3). Weer doet Hoebink uitspraken over mijn proefschrift die domweg onwaar zijn.
7. Hoebink suggereert dat *'Wiet Janssen ons allemaal terug wil hebben naar het begin van de negentiende eeuw, toen we ook in Europa nog zaten met slechte*

drinkwatervoorziening, slechte sanitaire voorzieningen en de regelmatige uitbraak van allerlei ziektes waartegen nog niet gevaccineerd kon worden' (p 5). Onzin. Uiteraard staat iets dergelijks nergens in mijn proefschrift. Het is helemaal ontsproten aan het vreemde brein van Hoebink.

8. Verder meent Hoebink dat ik voorstel *'kinderen maar niet naar school laten gaan'* (p 5). Onwaar, ook dat staat niet in mijn proefschrift. Op basis van verschillende bronnen concludeer ik dat traditioneel lager onderwijs kinderen uit arme gezinnen (die meestal maar een paar jaar naar school gaan) niets leert waarmee ze een inkomen kunnen verdienen, en dat het beter is ze praktische kennis bij te brengen waarmee ze dat wel kunnen (hoofdstuk 7.4). Ook het WRR Rapport stelt vast dat *'het onderwijs in veel landen in Afrika niet alleen van slechte kwaliteit is, maar ook nauwelijks aansluit bij de lokale behoeften'* (WRR p 279).
9. Hoebink stelt terecht vast dat ik concludeer dat de hulp via de EU vrijwel identiek is aan de Nederlandse hulp, en daarom even weinig effect zal hebben. Maar hij vindt het een schande dat ik die conclusie trek in slechts een halve pagina, dat kan volgens hem nooit goed onderbouwd zijn. Hoebink vindt blijkbaar dat het aantal bladzijden dat gewijd is aan een onderwerp bepaalt of een conclusie daarover juist is of niet. Ik baseer mijn conclusie op informatie van de zeer uitgebreide en gedetailleerde website van de EU waarin de EU hulp uitgebreid wordt beschreven. Ik vergelijk de EU hulp met de Nederlandse hulp en het blijkt dat die vrijwel identiek zijn. Zoals ik in de hoofdstukken 3, 6, 7, en 8 concludeer, en ook het WRR Rapport concludeert (p 279), leidt de meeste Nederlandse hulp niet tot ontwikkeling. Dus helpt de EU hulp ook niet. Volgens Hoebink moet ik om tot dat inzicht te komen eerst een heleboel bladzijden volschrijven, maar dat zie ik toch echt niet in.
10. Hoebink is er ook niet te over te spreken dat ik beweer dat het wetenschappelijk onderzoek gericht op ontwikkelingslanden en –samenwerking weinig zal bijdragen tot vermindering van armoede. Hoebink: *'Janssen heeft de vele onderzoekspublicaties van die onderzoeksschool (CERES WJ) natuurlijk niet bestudeerd, maar hij heeft ook zelfs geen poging gedaan om te onderzoeken welke mogelijke verbanden er zouden kunnen zijn tussen onderzoek en armoedebestrijding'* (p 6). Weer onwaar. Ik heb enkele tientallen van de vele duizenden publicaties doorgelezen en de (meestal zeer uitgebreide) titels bekeken van nog vele tientallen anderen. Ik concludeer dat *'de onderzoeksresultaten in het algemeen bruikbaar zijn indien ze oplossingen bieden voor praktische, ontwikkelingsrelevante problemen'*. In een minderheid van de gevallen is dat zo, in de meeste gevallen is de toepasbaarheid volkomen duister, b.v. bij een onderzoek naar een bijna uitgestorven taal van indianen in het Amazonegebied (Hoofdstuk 8.8.6). Dus ook hier beweert Hoebink weer iets dat nergens op gebaseerd is.
11. Herhaaldelijk beweert Hoebink dat ik *'de managementsystemen bij ontwikkelings-samenwerking'* helemaal niet heb geanalyseerd, b.v. op p 5. Hoebink: *'Een goede analyse bijvoorbeeld van belangrijke managementinstrumenten van het ministerie als de jaarplannen en jaarverslagen van de ambassades ontbreekt.'* Volkomen onjuist. Het interne en het externe management worden uitgebreid geanalyseerd, met name in de hoofdstukken 8 en 9, dwz in 74 pagina's, toch niet een stukje tekst wat je over het hoofd

ziet. De jaarplannen en jaarverslagen komen aan de orde in hoofdstuk 9.6. Opnieuw een bewering die in strijd is met de waarheid.

12. Hoebink beweert dat belangrijke referenties ontbreken. Zijn voorbeeld: *'De resultaten-rapportages die het ministerie gebaseerd op dat monitoringsysteem al drie keer heeft uitgebracht, ontbreken in zijn literatuurlijst.'* Het klopt dat de resultatenrapportages ontbreken, maar die rapporteren helemaal geen resultaten. Die geven alleen maar aan, aan welke *doelen* het geld voor ontwikkelingshulp is *uitgegeven*. Nergens wordt duidelijk in hoeverre dat heeft geleid tot duurzame armoedevermindering. Het WRR rapport merkt over dat soort verslaggeving op: *'Die vorm van verantwoording gaat over output en is een 'technische exercitie' die lijkt op die van een accountant. Aan investeringen in ontwikkeling moeten andere eisen worden gesteld, want daarbij gaat het om effecten, geen output maar outcome oftewel impact.'* (WRR, p 211). Hoebink gaat er blijkbaar van uit dat als het geld is uitgegeven aan b.v. gezondheidszorg, de mensen ook automatisch gezonder zijn geworden. Was het maar waar. Hij haalt inputs en resultaten door elkaar.
13. Op p 7 beweert Hoebink dat Berkman (Wereld Bank) *'nergens beweerd heeft dat de corruptie onder de leningen van de Bank ca. 30-40% bedroeg.'* Onjuist, dat doet Berkman wel, zie *'The World Bank and the Gods of lending'*, p 78. Die schatting betreft de situatie in Nigeria, maar op p 79 stelt Berkman dat het in de overige landen net zo is. Hoebink stelt terecht dat de Bank sindsdien allerlei anti-corruptieprogramma's heeft doorgevoerd. Maar die beperken zich louter tot controle van de boeken! En zoals Wereld Bank medewerkers zelf zeggen: *'de boekhouding voldoet aan alle eisen voor financiële verslaggeving, maar we kunnen niet vaststellen of de onderliggende cijfers wel kloppen...'* (Mijn Hoofdstuk 6.2.4, Winters: *'Criminal debt in the Indonesian context'*, 2000).
14. Hoebink stelt dat ik Cremer's boek over corruptie niet gelezen zou hebben, omdat ik niet Cremer's boek maar een vraaggesprek met hem citeer. En, volgens Hoebink, betreft Cremer's schatting, dat de corruptie in hulpprojecten tussen de 20 en 30 % is, alleen de projecten van de Wereld Bank. Ook zou Cremer toen nog geen secretaris-generaal bij Charitas International geweest zijn (p 7). Alle drie de beweringen zijn onjuist. Ik citeer niet het boek maar het vraaggesprek omdat dat laat zien dat Cremer ook nadrukkelijk de *'relief organisations'* noemt in de rij van hulpverlenende instanties waar massaal geld verdwijnt, zoals Charitas International. En Cremer werkte daar wel degelijk. Het vraaggesprek vond namelijk plaats in 2002, toen Cremer al secretaris generaal van Charitas International was (Hoofdstuk 6.2.4).
15. Hoebink bekritiseert uitgebreid mijn beweringen over corruptie met het argument dat er bij de Wereld Bank en velerlei andere organisaties heel veel aandacht is voor het bestrijden van corruptie (Hoebink p 7 en 8). Opnieuw verwacht hij inputs met resultaten. Het feit dat er veel gedaan is aan een probleem houdt niet automatisch in dat het dan ook is opgelost. Het is voor hulporganisaties onmogelijk vast te stellen of de bedragen die door lokale partners of overheidsorganisaties in hun boeken als uitgaven zijn opgenomen werkelijk zijn uitgegeven. Niemand kan zien of ze niet eigenlijk anderhalf keer hoger zijn dan de eigenlijke kosten. Ook is het niet mogelijk om vast te stellen of het schooltje dat staat in dorp X echt is gebouwd met geld van de Nederlandse NGO en niet al eerder was

gebouwd met geld uit een andere bron. In de meeste gevallen wordt door de donoren niet eens een poging gedaan om daar achter te komen. Het zou ook onbegonnen werk zijn.

16. Hoebink is het niet eens met mijn conclusie dat de hulp bijdraagt aan 'Dutch disease' (een te hoog prijsniveau in een land als gevolg van de instroom van buitenlandse valuta, WJ) in ontwikkelingslanden. Ik zou Verbeke onvolledig citeren, die beweert dat *'het bewijs dat hulp deze ziekte veroorzaakt niet overtuigend is'* (Hoebink p 9). Verder stelt Hoebink: *'Hij (Janssen WJ) verwijt vervolgens het Ministerie van Buitenlandse Zaken geen enkele aandacht te besteden aan een fenomeen dat niet bestaat'* (p 9). Hoebink ontkent dus dat boeren en bedrijven in de landen Zuidelijk van de Sahara niet kunnen concurreren omdat het prijsniveau er veel te hoog is. Terwijl dat toch door iedereen kan worden nagelezen in tabel 1 van de jaarlijks gepresenteerde World Development Indicators van de Wereld Bank. Ook ontkent hij blijkbaar dat die hoge prijsniveaus worden veroorzaakt door de instroom van grote hoeveelheden harde buitenlandse valuta, en dat de euro's en dollars van de hulp daar een belangrijke bijdrage aan leveren. Terwijl het effect toch duidelijk is aangetoond door onderzoek van Rajan en Subramanian (2006), (zie hoofdstuk 6.4.1). Ook negeert hij de verklaring die ik geef voor het feit dat sommige onderzoekers, zoals Verbeke, het fenomeen niet herkennen, namelijk omdat zij een oudere indicator gebruiken waarmee het nauwelijks waar te nemen is. Wie de huidige, door het IMF gebruikte indicator gebruikt: relatief prijsniveau, ziet onmiddellijk dat Afrika veel te duur is, en nooit kan concurreren tegen landen als India, Bangladesh en Vietnam. Alleen Hoebink niet, volgens hem bestaat het probleem niet.

Ik kan nog veel meer punten van 'kritiek' van Hoebink weerleggen, b.v. dat de titel van mijn proefschrift, 'Management of the Dutch development cooperation', slecht Engels zou zijn. Als dat zo is, dan moet volgens Hoebink het Engels van de meeste Engelsen ook wel heel slecht zijn. Tik voor de aardigheid eens "Management of the" in in Google... Maar op dergelijke dit soort van opmerkingen van Hoebink ingaan, dat vind ik toch echt teveel eer.

Wiet Janssen